

зультаті тривалої роботи з різноманітними джерелами. Списки представників професорсько-викладацького складу, відомих аспірантів і студентів Одеського ІНО – це своєрідний довідник персоналій, який не лише посилює текстову складову книги, а й дає можливість дізнатися про період їхньої роботи в закладі і напрямки досліджень. Складовою додатків є також списки використаних фондів архівів та наукових публікацій автора щодо теми монографії, перелік умовних скорочень, іменний покажчик. Робота ілюстрована численними фотографіями видатних професорів інституту і має добротне поліграфічне виконання.

Глибина наукового викладення матеріалу фактично унеможливило висунення принципових зауважень щодо змістовності монографії В. В. Левченка. Звичайно, в кожного читача можуть бути свої побажання й рекомендації, що цілком природно, адже оцінки історичних подій і явищ, як правило, амбівалентні. Ми ж обмежимося констатацією того, що, незалежно від суб'єктивного сприйняття викладеного матеріалу тими, хто буде читати цю працю й роздумувати над можливістю «позитивного досвіду невдалого експерименту», кожен оцінить її безсумнівну корисність в науково-пізнавальному і практичному вимірах.

Віктор Прокопчук (м. Кам'янець-Подільський)

БІЛЯ ВИТОКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Рец. на кн.: *Завальнюк О.М.* Утворення і діяльність державних українських університетів (1917-1921 рр.). – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 644 с.)

У сучасній Україні реформуються різні галузі державного і суспільного життя, зокрема й освітня. Від того, наскільки вдалим буде перетворення у цій галузі у великій мірі залежить майбутнє України. У великій мірі це стосується вищої освіти, яка покликана творити суспільство знань. У зв'язку з назрілою освітньою реформою своє обличчя мають змінити, зокрема університети, наблизившись до європейської університетської моделі, яка, поза сумнівом, є досить ефективною, прогресивною і перспективною. Це ж ніяк не означає, що вітчизняні університети повинні беззастережно набути транснаціональних рис, позбувшись набутих упродовж багатьох десятиліть визнаних на національному і міжнародному рівні якостей. У зв'язку з цим актуальним є досвід перших державних українських університетів, які були засновані і розгорнули діяльність в добу національно-демократичної революції 1917-1921 рр.

На жаль, про ті виші науковій і освітянській громадськості дотепер відомо небагато. За ґрунтовне дослідження процесу їх творення і функціонування взявся О.М.Завальнюк, історик із Кам'янця-Подільського, який присвятив цій справі багато років роботи і зумів виконати велику за обсягом, цілісну і змістовну монографію «Утворення і діяльність державних українських

університетів (1917-1921 рр.)», що вийшла в світ у місцевому видавництві «Аксіома».

Робота складається із вступу, 6 розділів, виводів, переліку умовних скорочень, списку використаних джерел і літератури та іменного покажчика, має раціональну структуру, яка логічно впливає із авторської концепції і забезпечує послідовне розкриття процесу університетотворення і діяльності перших українських університетів у зазначений період.

Аналіз розділу I «Історіографія проблеми, джерельна база і теоретико-методологічні засади роботи» переконує, що, по-перше, дотепер вчені, на жаль, не спромоглися створити синтетичної, узагальнюючої, комплексної праці, яка б стала проривом у дослідженні цієї теми; по-друге, для розв'язання завдань і досягнення мети своєї роботи дослідник мобілізував величезну джерельну базу і наукову літературу; по-третє, автор володіє сучасною методологією історичної праці, глибоко розуміє роль освітньої системи суспільства у забезпеченні цивілізаційного поступу, залучив до розв'язання дослідницьких завдань комплекс найбільш ефективних методів дослідження.

У розділі II «Революція і перші спроби уніфікувати російськомовні університети в Україні. Заснування і діяльність Київського народного українського університету (березень 1917 – кві-

ть 1918 рр.)» історик аналізує громадський рух за українізацію вищої освіти і спроби заснування українознавчих кафедр в російських університетах України, показує творення і функціонування КНУУ – першого українського неофіційного вишу, як прорив національної освіти і науки, що став одним із результатів Лютневої революції і громадської активності науково-освітньої інтелігенції.

Наступний, третій розділ присвячений процесу становлення і відкриття державних українських університетів, його нормативно-правовій базі з січня 1918 по жовтень 1920 роки. Тут автор проаналізував роль інтелігенції у розгортанні процесу творення державних українських університетів за Центральної Ради, плани і перші кроки влади щодо створення мережі українських держуніверситетів, діяльність комісій із заснування вищих шкіл, юридичне оформлення нових вишів та їх наступну законодавчу підтримку владою, урочисте відкриття Київського і Кам'янець-Подільських університетів і, насамкінець, надання державних російським університетам і спроби їх українізації за гетьманату і Директорії УНР. Наведена структура цілком обґрунтована і доцільна, забезпечила з'ясування тих сутнісних питань, які розкривають появу національної і університетської освіти в Україні, її нормативно-правової бази, перспектив розвитку.

Формування кадрового потенціалу і студентського контингенту державних українських університетів, творення матеріально-технічної бази цих вишів в період з серпня 1918 по січень 1921 рр. розглядаються у розділі IV. Тут автор послідовно аналізує такі важливі питання, пов'язані з функціонування національної системи вищої освіти, як кадровий склад та студентський контингент, матеріально-технічна база, заснування та організація роботи університетських бібліотек, об'єктивно показує складнощі роботи з підбору професорсько-викладацьких кадрів та сформування працездатного, підготовленого до здобуття національної вищої освіти студентства, а також зі створення належних матеріальних умов діяльності університетів, забезпечення навчального процесу необхідною літературою.

Розділ V «Освітня і наукова діяльність українських університетів. Проблема соціального захисту науково-педагогічних, навчально-допоміжних і технічних працівників та студентів (серпень 1918 – лютий 1921 рр.)» розкриває роботу державних українських університетів в освітній, науково-методичній, науковій і видавничій сферах, соціальну спроможність учасників навчального проце-

су, різних категорій трудового колективу успішно виконувати покладені на них функції. Також досліджується питання про допомогу держави і місцевих самоврядувань університетським працівникам і студентській молоді, призначення державних, громадських і приватних стипендій. Автор доводить, що в умовах глибокої економічної кризи, погіршення соціального становища університетам було вкрай важко працювати над підготовкою кадрів української інтелігенції.

Завершальний шостий розділ присвячений українським університетам як опорі національного державотворення і рушіям освітньо-культурного відродження країни у 1917-1920 років. У ньому послідовно розкривається участь викладачів і студентів у державно-політичному житті й збройному захисті української держави, церковному відродженні. Також аналізується лекційно-пропагандистська, літературно-публіцистична і редакційно-видавнича діяльність викладачів, інших працівників та студентів, робота зі збереження культурно-історичної та архівної спадщини українського народу, діяльність гімназії для дорослих і учительських курсів при Кам'янець-Подільському державному українському університеті. Переважна більшість узагальненого в розділі цінного історичного матеріалу розкриває зовнішні, нетрадиційні функції українських держуніверситетів, що дає змогу скласти більш повне розуміння ролі науково-педагогічної інтелігенції і студентства в Українській революції 1917-1921 років.

Висновки вивірені, логічні, належно підсумовують роботу. Наукова добросовісність і чесність дослідника забезпечили висвітлення процесу творення і діяльності перших державних українських університетів без будь-яких прикрас, перебільшень. Кожна думка достатньо підкріплена добротним фактажем, який у більшості випадках є свіжим, вводиться до наукового обігу уперше, сприймається як виважена, достатньо переконлива, науково значуща. При висвітленні конфлікту між представниками української і російської освіти і науки автор не стає на позицію тієї чи тієї конфліктуючої сторони, даючи можливість читачеві самому визначитися із вагомістю аргументів представників чи то української чи то російської національних ідей.

Монографічна праця О.М.Завальнюка характеризується високим ступенем новизни, яка полягає в залученні нових джерел, раніш невідомих подій і фактів, у проблемно-дискусійному

викладі, аналізі й тих висновках, до яких прийшов дослідник. Вперше у всій повноті представлено процес юридичного оформлення і зміст нормативно-правової бази функціонування національної вищої школи; ґрунтовно проаналізований стан кадрового забезпечення і студентського контингенту, матеріально-технічної і навчально-лабораторної бази і бібліотечних фондів держуніверситетів; висвітлена організація навчально-виховного процесу, забезпечення його україномовними підручниками і посібниками, наукове життя, а також науково-видавнича діяльність викладачів і студентів; з'ясовано негативний вплив економічної кризи на становище усіх категорій працюючих і студентської молоді та заходи різних структур (держава, земство, міське самоврядування) із їх соціального захисту; роз-

крита участь професорсько-викладацьких кадрів і студентства в державно-політичному житті і збройному захисті, церковному відродженні країни; глибоко висвітлена лекційна, публіцистична і громадська діяльність працівників і студентської молоді університетів.

Варто відзначити практичне значення отриманих результатів. На нашу думку, вони полягають в тому що: по-перше, можуть бути корисними при розв'язанні конкретних теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з реформуванням сучасної університетської освіти в Україні, по-друге, використані при написанні узагальнюючих праць, спеціалізованих досліджень та науково-популярних робіт з історії Української революції 1917-1921 рр., історії вітчизняної культури, історії освіти і педагогіки.

Олег Бажан (м. Київ)

УКРАЇНЦІ ТА РУМУНИ: БАГАТОЛІТНІЙ ДОСВІД ЖИТТЯ ПОРУЧ

Рец. на кн.: Рендюк Т.Г. Українці в Румунії та румуни в Україні: проблеми минулого та сучасне становище. – К., 2011. – 293 с.

Румунія посідає важливе місце у системі зовнішньополітичних інтересів України, що обумовлено низкою чинників геополітичного, економічного та культурно-гуманітарного характеру. Насамперед, слід зазначити, що сучасні тенденції політико-економічного та культурно-цивілізаційного розвитку європейського континенту характеризуються процесами інтеграції та глобалізації, що набирають масштабного розповсюдження. У цій ситуації актуальним стає питання інтенсифікації, підвищення ефективності та розширення сфери партнерської взаємодії між державами, особливо між країнами сусідами. Необхідною умовою успішного виконання таких завдань є гармонійний розвиток взаємовідносин між ними, що у значній мірі залежить від існування максимальної ступені довіри між ними. У цьому сенсі великий інтерес викликають відносини між двома країнами Центрально-Східної Європи – Україною, яка лише прагне стати членом Європейського Союзу, та Румунії, що вже реалізувала свої євроінтеграційні інтереси 1 січня 2007 р.

Важливість вивчення цього питання підтверджується і тим, що Україна й Румунія, об'єднуючи разом майже 72 млн. жителів, відіграють зрос-

таючу роль у збереженні миру та стабільності в Європі, стаючи гарантами безпеки особливо у її східній частині та у Чорноморському регіоні. Крім того, вагомою підставою для дослідження ролі і місця українців в Румунії та румунів в Україні в становленні та розвитку українсько-румунських відносин є наявність спільного історичного минулого, присутність у прикордонних регіонах обох держав чисельних меншин, які духовно пов'язані з історичною Батьківщиною, багатогранний досвід взаємодії між двома державами у політичній, економічній та культурно-гуманітарній сферах тощо.

При всьому тому, що вивченню різних аспектів українсько-румунських відносин присвячено низка досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, унікальність та оригінальність роботи Теофіла Рендюка полягає у тому, що він вперше дослідив новий та комплексний напрям, пов'язаний з історією та етапами формування української громади в Румунії, її становищем під час міжвоєнної королівської влади у цій країні, військово-фашистської диктатури часів Другої світової війни, народно-демократичного, соціалістичного та перехідного етапів розвитку Румунії.